

राष्ट्रिय सूचना आयोग

प्रमुख सूचना आयुक्त कृष्णाहरि बाँस्कोटा
सूचना आयुक्त किरणकुमार पोखरेल
सूचना आयुक्त यशोदादेवी तिम्सिना
आदेश

निर्णय नं. ४१६

श्री सदस्य सचिब, समाज कल्याण परिषद्
काठमाडौं

विषय: सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ५(३) र सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम ३ बमोजिम नियमितरूपमा त्यस निकायसँग सम्बन्धित सूचना अद्यावधिक गरी नियमितरूपमा प्रकाशन गर्नुहन सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ६ बमोजिम सूचना अधिकारीकी व्यवस्था गर्न र त्यस निकाय एवं मातहत निकायमा सूचना मागका लागि परेका निवेदन उपर भएको कारवाहीको विवरण छुट्टै अभिलेखमा अद्यावधिक गर्न सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १९(ग), (छ) र (ख) बमोजिम जारी भएको आदेश।

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने र पाउने हकको प्रत्याभूत गरेको छ। यसैगरी सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ ले प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई सार्वजनिक निकायमा रहेको सूचनामा पहुँच रहने सुनिश्चितता प्रदान गरेको छ। ऐनमा सार्वजनिक निकाय भन्नाले सरकारी निकाय, राजनैतिक दल, गैर सरकारी संस्था, निजी क्षेत्र तथा कानूनद्वारा स्थापित सार्वजनिक सेवा प्रदायक संगठित संस्थालाई समेटिएको छ। सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ र नियमावली, २०६५ ले सार्वजनिक निकायका विभिन्न जिम्मेवारीहरू तोकेको छ। यीमध्ये महत्वपूर्ण दायित्वमा आफ्ना काम-कारवाही लोकतान्त्रिक पद्धति अनुरूप खुल्ला र पारदर्शी तुल्याउनु, नागरिकप्रति जवाफदेही र जिम्मेवारी वहन गर्नु, आफ्नो निकायमा रहेका सार्वजनिक महत्वको सूचनामा आम नागरिकको पहुँचलाई सरल र सहज तुल्याउनु तथा नागरिकको हितमा प्रतिकूल असर पार्ने संवेदनशील सूचनाको संरक्षण गर्न सूचनाको वर्गिकरण गर्नुपर्ने विषयहरू पर्दछन्। यसैगरी नागरिकले माग गरेको सूचनाप्रति उच्च सम्मान प्रकट गर्नु, सूचना प्रवाहमा सक्षम तुल्याउन आफ्ना कर्मचारीलाई तालीम दिनु, आफ्ना निकायसम्बन्धी कम्तिमा बीस वर्षसम्मका सूचना अद्यावधिक गरी राख्नु, प्रत्येक ३/३ महिनामा आफ्नो निकायसम्बन्धी विवरण सार्वजनिक गर्नु (Pro-Active Disclosure), यस बाहेक नागरिकवाट अतिरिक्त माग गरिने सूचना प्रवाह गर्न अधिकार र सूचना सम्पन्न सूचना अधिकारी तोक्नु, नागरिकवाट माग भएका सूचनामध्ये जीउ ज्यानको सुरक्षासँग सम्बन्धित भए चौविन्न घण्टाभित्र र अन्य अवस्थामा अधिकतम १५ दिनभित्र नागरिकले माग गरेकै स्वरूपमा सूचना उपलब्ध गराउनु सार्वजनिक निकायको कर्तव्य हो। यस अतिरिक्त सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन र नियमावलीमा व्यवस्था भए बमोजिम सार्वजनिक निकायले सूचना प्रवाह गर्दा लाग्ने दस्तुर तोक्नु पर्ने, सो दस्तुर प्रत्येक २० वर्षमा

पारदर्शिता र सार्वजनिकता रा राष्ट्रिय सूचना आयोगमा संघर्ष पाउने पालना गर्ने सूचना आयोगको आवश्यकता पालना गरी सूचना उपलब्ध गराउनु, आफूसँग रहेका व्यक्तिगत प्रयोजनका सूचनाहरू जनसंचार प्रकाशन र प्रसारण महत्त्व गरी संरक्षण गर्नु, सूचनादाताको संरक्षण गर्नु र आफ्नो निकायमा रहेको कुनै सूचना गलत छु भन्ने लागेमा न्यस्तो सूचना सच्चाई दुरुस्त गर्नु पनि सार्वजनिक निकायको दायित्व, जिम्मेवारी र कर्तव्य हो । संविधान र कानूनद्वारा निर्दिष्ट यी सबै जिम्मेवारी पूर्ण रूपले पालना गर्नु सार्वजनिक निकायको कर्तव्य हो, यसमा आफ्नो अनुकूल केही दायित्व पूरा गर्ने र केही दायित्व पूरा नगर्ने गरी कानूनले कुनै पनि सार्वजनिक निकायलाई फुसुद दिएको स्थिति छैन । साथै यी कानूनले निर्दिष्ट गरेका आफ्नो कर्तव्य पालना गर्न राष्ट्रिय सूचना आयोगले सार्वजनिक निकायलाई छुट्टै आदेश जारी गरिरहनु पर्ने अवस्था पनि होईन । तथापी यस विषयमा अनुभूत गरिएको जानकारीको अभाव लगायतका विविध पक्षलाई मनन गरी यो आदेश जारी गरिएको हो ।

नेपालको संविधानले आम जनतालाई मौलिक हक अन्तर्गत वाक तथा प्रकाशन स्वतन्त्रता प्रदान गरेको छ । आम नागरिकलाई सर्वाधिकार गर्ने, उत्तरदायी र जिम्मेवारपूर्ण शासन पद्धति संचालन गर्ने र सुशासनको माध्यमद्वारा आर्थिक सम्वृद्धि हासिल गर्ने राज्यको एकमात्र ध्येय हो । यी सबै पक्षको सबलीकरणबाट मुलुकमा लोकतन्त्र मजबूत हुँदै जान्छ । विश्वव्यापीरूपमा सूचनाको हकलाई लोकतन्त्रको प्राणवायुका रूपमा स्वीकार गरिएको छ । जसअनुसार सूचनाको हकको अधिकतम प्रचलनले लोकतन्त्र स्थायी र मजबूत हुने, भ्रष्टाचार घट्ने, विधिको शासन कायम हुने, समानताको हकको पालनामा अभिवृद्धि हुने, मानव अधिकारको बढोत्तरी हुने र मुलुकमा असल अभ्यासले प्रोत्साहन पाउने हुन्छ । यस्तो अपेक्षित महत्वपूर्ण उपलब्धी हासिल गर्न सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनले सूचनाको हकको संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रचलन गर्ने कामका लागि एक स्वतन्त्र राष्ट्रिय सूचना आयोगको व्यवस्था गरेको छ । यस्तो महत्वपूर्ण एवं गम्भिर जिम्मेवारी आफ्नो काँधमा रहेको आयोग यो आदेश जारी गर्न विविध कारणले बाध्यात्मक स्थितिमा आई पुगेको छ ।

लोकतन्त्रको मेरुदण्डका रूपमा रहेका राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरू नागरिक अधिकारका संवाहक पनि हुन् । २०४६ सालको ऐतिहासिक जनआन्दोलनबाट मुलुकमा प्रजातन्त्र पुनर्स्थापना भएपछि व्यापक रूपमा स्थापना भएका गैर सरकारी संस्थाहरूले नै हो - प्रारम्भमा लोकतन्त्रलाई कसरी संस्थागत र सुदृढ गर्नुपर्छ भनेर आम नागरिकमा चेतना जागृत गराएको । प्रजातन्त्रमा शासन प्रणाली पारदर्शी हुनुपर्छ, जनताप्रति उत्तरदायी शासन प्रणाली हुनुपर्छ, सु-शासन कायम हुनुपर्छ र हरेक विकास प्रक्रियामा जनताले आफै सहभागी भएको महसुस गर्ने वातावरण निर्माण गर्नुपर्छ भनेर नागरिकमा चेतना जागृत गराउने गैर सरकारी संस्थाहरू नै हुन् । प्रजातन्त्रका आवश्यक र अनिवार्य विषय वस्तु सिकाउनेहरू माथि नै पारदर्शीता, जवाफदेहीता र सु-शासनका सम्बन्धमा नागरिक तहबाट प्रश्न उठ्नु मनासिब नहुने भएकोले पारदर्शीता, जवाफदेहीता र सु-शासन कायम गर्ने अचुक औजार सूचनाको हक नै भएकाले गैर सरकारी संस्थाहरूको सूचनामा जनताको पहुँच स्थापित गराई तिनीहरूलाई पूर्ण रूपमा पारदर्शी र जवाफदेही बनाउँदै जनताको विश्वास आर्जन गर्ने संस्थामा रूपान्तरण गर्नु सूचनाको हकसम्बन्धी ऐनको कार्यान्वयन वाञ्छनीय देखिएको छ । यसका लागि स्वयं उनीहरूलाई नियमन गर्ने वा पथ प्रदर्शनको भूमिका निर्वाह गर्न समाज कल्याण परिषद्कै काम कारवाही पारदर्शी हुनका लागि सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन र नियमावलीका प्रावधानहरूको हुबहु पालना गर्नु जरुरी हुन्छ । यसै सन्दर्भमा तहाँ परिषद्मा मिति २०७३।०३।०८ मा भएको अन्तक्रिया समेतलाई मध्ये नजर गरी तहाँ परिषद् र परिषद्को स्विकृति/सम्बन्धन/सम्बन्धमा क्रियाशील गैससले सूचनाको हकसम्बन्धी कानून कार्यान्वयनमा न्यूनतम रूपमा भए पनि समानता कायम होस् भन्ने मनसायले तहाँ र मातहत गैससहरूले कानून बमोजिम सम्पादन गर्नुपर्ने काम/जिम्मेवारीको पालनामा जानकारीको सुगमताका लागि सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १९ (ग) मा उल्लेखित 'नागरिकको जानकारीका लागि सूचना सार्वजनिक गर्न सार्वजनिक निकायलाई आदेश दिने' आयोगको कानुनी दायित्व अनुसार तीन/तीन महिनामा आफ्नो निकायसँग सम्बन्धित विवरण, नियमितरूपमा सार्वजनिक गर्न, सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा १९ छ) मा उल्लेखित सूचनाको हकको संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रचलन गर्नका लागि आवश्यक अन्य उपयुक्त आदेश दिने प्रावधान अन्तर्गत आफ्नो निकायको सूचना प्रवाह गर्न सूचना अधिकारी तोकन र सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन २०६४

का दफा ५२, एन, २०६४ को दफा ५ मा रहेको निकायमा रहेको अभिलेख, विवरण वा अन्य सजातीय सम्बन्धी सूचना सार्वजनिक गरी मिलाई राख्न आदेश दिने आयागको काम, कर्तव्य र अधिकारको दायरामा रही सूचना माग र सो उपर मागको कारवाहीको विवरणको छुट्टै अभिलेख राख्न देहाय वमोजिमको आदेश जारी गरिएको छ ।

१. प्रत्येक तीन/तीन महिनामा स्वतः प्रकाशन (Pro-Active Disclosure) गर्ने

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ५ मा प्रत्येक सार्वजनिक निकायले आफ्नो निकाय सम्बन्धी सूचना अद्यावधिक गरी राख्नु पर्ने र तीन/तीन महिनामा सार्वजनिक गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । साथै सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम ३ मा पनि सूचना प्रकाशन गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । यसरी ऐन नियमले निर्दिष्ट गरेको विभिन्न २० वटा शीर्षकमा तपसिलको ढाँचामा नियमितरूपमा सूचना प्रकाशन गर्ने ।

२. सूचना अधिकारी तोक्ने

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ६ को उपदफा (१) मा सार्वजनिक निकायले आफ्नो निकायमा रहेको सूचना प्रवाह गर्ने प्रयोजनका लागि सूचना अधिकारी तोक्नु पर्ने व्यवस्था छ । कानून वमोजिम नागरिकले सूचना अधिकारी समक्ष सूचना माग गर्नुपर्ने र निजले सूचना उपलब्ध गराउनु पर्ने कानूनी व्यवस्था रहेकाले अविलम्ब सूचना अधिकारी तोकी तपसिलको ढाँचामा निजको विवरण सार्वजनिक गर्ने ।

३. सूचना माग गरेको र सूचना प्रवाह गरेको छुट्टै अभिलेख राख्ने

सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ वमोजिम आम नागरिकले सूचना मागको आग्रह गर्दा वा निवेदन दिई सूचना माग गर्न आउँदा त्यसलाई छुट्टै रजिष्टरमा जनाई निस्सा दिनुपर्छ । तत् पश्चात माग अनुसारको सूचना दिई सोही व्यहोरा छुट्टै अभिलेखमा अद्यावधिक गरी राख्नु पर्छ । यदि सूचना दिन इन्कार गर्नु परेमा सो को कारण खुलाई सूचना मागकर्तालाई सो को जानकारी दिनुपर्छ । यी विषयलाई पनि तीन/तीन महिनामा सूचना सार्वजनिक गर्दा समेट्नु पर्ने कानूनी व्यवस्था छ । यी कानूनी व्यवस्थाको पालना र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि तपसिलको ढाँचामा अभिलेख राख्ने व्यवस्था मिलाउने ।

तपसिल

(१) सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ५(३) र सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५ को नियम ३ वमोजिम सार्वजनिक गरिएको विवरण

.....(गैससको नाम)

विवरण सार्वजनिक गरेको अवधि..... देखि..... सम्म

१. निकायको स्वरूप र प्रकृति
२. निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार
३. निकायमा रहने कर्मचारी संख्या र कार्य विवरण
४. निकायबाट प्रदान गरिने सेवा
५. सेवा प्रदान गर्ने निकायको शाखा र जिम्मेवार अधिकारी
६. सेवा प्रदान गर्न लाग्ने दस्तुर र अवधि
७. निर्णय गर्ने प्रक्रिया र अधिकारी
८. निर्णय उपर उजूरी सुन्ने अधिकारी
९. सम्पादन गरेको कामको विवरण
१०. सूचना अधिकारी र प्रमुखको नाम र पद
११. ऐन, नियम, विनियम वा निर्देशिकाको सूची

१३. क्रमवारी, रात्र तथा उल्लेख प्रयोग र सम्बन्धी प्रक्रियाविक विवरण
 १३. नायिका यमोजिमका अन्य विवरण
 १४. अघिकको आर्थिक वर्षमा सार्वजनिक निकायले कुनै कार्यक्रम वा आयोजना संचालन गरेको भए सो को विवरण
 १५. सार्वजनिक निकायको वेबसाईट भए सो को विवरण
 १६. सार्वजनिक निकायले प्राप्त गरेको वैदेशिक सहायता, ऋण, अनुदान एवं प्राविधिक सहयोग र संझौता सम्बन्धी विवरण
 १७. सार्वजनिक निकायले संचालन गरेको कार्यक्रम र सो को प्रगति प्रतिवेदन
 १८. सार्वजनिक निकायले वर्गिकरण तथा संरक्षण गरेको सूचनाको नामावली र त्यस्तो सूचना संरक्षण गर्न तोकिएको समयावधि
 १९. सार्वजनिक निकायमा परेका सूचना माग सम्बन्धी निवेदन र सो उपर सूचना दिएको विवरण
 २०. सार्वजनिक निकायका सूचनाहरु अन्यत्र प्रकाशन भएमा वा हुने भएको भए सो को विवरण ।
 (२) सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ६ वमोजिम र नियमावली, २०६५ को नियम २४(क) वमोजिम सूचना अधिकारी तोकिएको विवरण सार्वजनिक गर्ने फ्लेक्स बोर्ड वा अन्य उपयुक्त माध्यममा उल्लेख हुनुपर्ने व्यहोरा

..... (गैससको नाम)

सूचना अधिकारी तोकिएको विवरण

नाम -

फोटो-

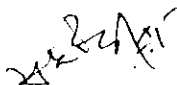
सम्पर्क नम्बर-

(३) सूचनाको हक अन्तर्गत सूचना माग भएको र सूचना प्रवाह गरिएको अभिलेख

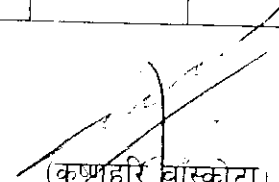
.....(गैससको नाम)

प्रतिवेदनको अवधि :-

क्र.सं.	सूचना माग गर्नेको नाम, ठेगाना र सूचना माग गरेको मिति	माग गरिएको सूचनाको संक्षिप्त विवरण	सूचना दिए नदिएको र सो निर्णयको मिति	कार्यालय प्रमुख वा सूचना अधिकारी मध्ये कुन तहबाट सूचना दिएको	सूचना नदिएको भए सो को कारण	कैफियत

 (यशोदादेवी तिमिसिना)
 सूचना आयुक्त

(किरणकुमार पोखरेल)
 सूचना आयुक्त

 (कृष्णहरि वास्कोटा)
 प्रमुख सूचना आयुक्त